

E 143/12

Idegen istenek

A Debreceni Református Templomegyesületben

1941 április 27. napján tartott előadás

Az „isten“ szó a nyelvünkben nemcsak a személyes legfőbb lényt jelenti, hanem a szó fogalmilag jelenti a teljes hatalmat, már vagy úgy, hogy csakugyan hatalommal bír a név tulajdonosa, vagy úgy, hogy az illető ember felett van meg a hatalma.

Ilyen értelemben az isten szóban rejlő fogalom sok mindenre vonatkozhatik. Vonatkozik nevezetesen mindarra, ami az emberekre a felség jogával és igényével hat. Ilyen értelemben vett isten tehát sok van. Ilyen értelemben fordul elő például a Pál apostol által említett (Fil 3, 19) és közöttünk is közmondásossá lett eme szólamban: „hasa az istene“, ami azt jelenti, hogy érzelmi és akaratí tevékenységét az étkezéssel kapcsolatos gyönyörűség irányítja korlátlan hatalommal. Éppen ilyen tekintélynek örvend egyeseknél a bor, az ital, másoknál a kártya, ismét másoknál az érzéki kény. Vannak, akiknek egész gondolatvilága a földi javak megszerzésére irányul, másoknál a világi érvényesülés a cél, ismét másoknál a család érdekei a legfőbb parancsoló tekintélyek. Érzékelhető tárgyak, elvont eszmék egyaránt bírhatnak lenyűgöző súllyal és feltétlen tekintéllyel egyesekre és közösségekre.

Bárhogy szépítsék is azonban és bárhogy igyekezzenek is egyesek a szentség, nemesség, vagy a közcél mázával bevonni a lelkeket megülő, feltétlen parancsoló emez úgynevezett istenek szolgálatát, az tagadhatatlan, hogy akár az ital, akár a kártya, akár a földi élvezet avagy eszme bármelyik neme az úr, ez annyira leigazza azt, aki neki szolgálatába szegődik, hogy egészen elvakulva azt csinálja, amit ez a szenvedélynek mondott, de valóban az isten fogalmát magába foglaló lelki állapot parancsol. Beszélhetünk a részeges, a kártyás embernek, hogy az akarata teljesen rab: mindhiába. Egyik-másik egy kicsit talán mentegetőzik és ezzel valamit tágit az igán, de aztán újra nekidől a járomnak és húzza, húzza, húzza.

Nagyon jól tudva azt, hogy ezek a hatalmat gyakorló tényezők az egy örök Isten mellett csak bitorolják a hatalmat és az isten-fogalmat, félreértések elkerülése végett már most megmondom, hogy ezek az ember lelkét megbékéltető hatalmak azok az idegen istenek, amelyekről szólani óhajtók.

A kezdetleges állapotban a jellegzetes ezeknél az ügyvélt, avagy idegen isteneknél az, hogy egyik embernek az egyik, a másoknak a másik az istene, parancsolója; mégpedig úgy, hogy minden embernek csak egy ilyen istene van. Minden ilyen idegen isten abban egyező tulajdonságú, hogy, aki egyszer hozzácsatlakozott, azt nem akarja elbocsátani; és viszont, aki egyszer hozzácsatlakozott egyikhez vagy másikhoz, az abban a gondolatvilágban, vagy környezetben találja meg kielégülését és annyira elvakul, hogy más világ nincs is a számára. Ezt a fokozatos elkápráztatást élénken szemlélteti az a japán közmondás, amely szerint az első pohárnál az ember issza a bort, a másodiknál a bor a bort, a harmadiknál a bor issza az embert. Az ember nem lesz többé ura a maga akaratának, az idegen isten vezeti oda, ahova akarja. Mindenkit a maga által választott isten, aki neki már nem is idegen, hanem annyira tulajdona, hogy el sem tud szakadni tőle.

Ha az idegen isten kifejezés helyett a bálvány szót használok, — amit megtehetek, mert a fogalom teljesen azonos — akkor közelebb megyek a tiszteletet adó ember és tiszteletet elfogadó bálvány egymás között való kapcsolatának ismeretében. És megállapíthatom, hogy nemcsak a bálvány keríti uralma alá az áldozatát, hanem, ha a bálvány valamely gondolatnak vagy eszmének a megszemélyesítője, akkor az ember is úgy véli, hogy a bálványa függ tőle. Így alakult ki egyes gondolkozóknál az igazságnak olyan visszás beállítása, hogy nem Isten alkotta az embert a maga képére és hasonlatosságára, hanem az ember alkotta az Istent a maga hasonlatosságára. Ebben annyi az igazság, hogy a bálványát kétségtelenül ilyennek alkotja az ember. Ezért az ember a maga egyéni bálványával általában jó viszonyban van. Szolgálja azt vakon; nem hangos szavakkal, hanem rendesen titkon; s ha a bálvány teljesen körmei között tartja: akkor szolgálja bálványát akár aknamunkával is, az örök erkölcsi törvények ellenére is. Ez utóbbi esetben már azt látjuk, hogy vannak olyan idegen istenek is, amelyek nem elégszének meg azzal, hogy egy ember, vagy szétszórta élő egy-egy lény felett zsarnokoskodjanak.

Így alakultak ki az emberiség történelmének folyamán azok az idegen istenek, amelyeknek hatalma alá tartozhatott egy-egy népréteg, társadalmi osztály, ország, nemzet, az emberiség kisebb-nagyobb töredéke. Hívják aztán az ilyen bálványt akár légióknak, akár mammonnak, akár molochnak, mindegyiknek az a jellegzetes tulajdonsága, hogy mindenképpen minél nagyobb uralomra tör. Nem tűr maga mellett mást; úgy véli, hogy csak neki van joga élni, minden másnak csak annyiban, amennyiben vele szolgálati viszonyban van. Gígászi a küzdelem ezek között az idegen istenek között, mert mindegyik kíméletlen, kegyetlen, lelketlen. Nem is lehet más; hiszen az Istenséggel semmi közössége nincs s ha van valamelyikben valamelyes életerő, az nem a teremtő Isten lehelletéből, hanem a Sátán sugalmazásából került bele.

Az emberiség történelme ezeknek az idegen isteneknek rettenetes küzdelemsorozata. Egymás után állítja fel az emberiség kisebb-nagyobb része a maga bálványát, amely felibe kerül a halhatatlan léleknek. A tragédia a világtörténelemben éppen az, hogy az Istentől lehelt lélek fészke, az agy szüli az új eszmét és ez az eszme mégis eszközül használja az

embert. Eszközüül használja úgy, hogy megkötözi, leigazza a lelket annyira, hogy az moccani sem tud az ő akarata nélkül. És ha mégis meg tud mozdulni, csak olyan mozdulatot tehet, amellyel nem magának, hanem bálványának tesz szolgálatot. Ez a szolgálat a gyűlöletből táplálkozik, eredménye a viszály szítása, a gyűlölet tombolása, a letiprás, pusztítás, rombolás, amely irtja az embert és semmivé teszi mindazt, amit a józanság, tudomány, szeretet alkotott.

Gondolkozó költőink előtt így vonul el a világtörténelem, ez a rettenetes tusa, amelyben az ember mindig küzd és mindegyre bukik. Madách Ember tragédiájának hatalmas színeiben véres kegyetlenséggel, vagy ennél is rémitőbb vértelen összeroppanásokban, a lelket megölő kiábrándulásokban vonul fel előttünk mindaz, amit számunkra feljegyzett a krónika. „Rettentő látások” ezek, amelyeknek tömkelegéből az Istenben való bizodalom próbál kivezető sugarat előrevetíteni. Vörösmarty „Az emberek” című költeményében még e parányi fényt sem látja, csak azt, hogy „tombolt a gaz merény”, „pusztított a vas”, „a föld még sírnak is kemény”, „dúl az inség s rút szolgaság nyomaszt” és mikor egymásra támad „állat vagy ördög, düh vagy ész: bármelyik győz, az ember vész, ez örült sár, ez istenarcú lény”: akkor „nincsen remény”. Nagy igazán látta az apostol, hogy tusakodásunk van „ez élet sötétségének világbírói ellen, a gonoszság lelkei ellen, amelyek a magasságban vannak” (Ef 6, 12).

Mindez kétséget, kínt, nyomorúságot zúdit reánk, amit megérdemelt mindig az idegen isteneknek hódoló nemzetség, mert az igaz Isten mindig azzal büntette a bálványimádókat, hogy odaadta őket azoknak az idegen isteneknek uralma alá, amelyeknek jármát magukra vették. És akik kikapcsolják, vagy nem látják lelki szemekkel az igaz Istent, valóban nem látnak e földön mást, mint szörnyűséget.

*

Ámde a hívő lélek a szörnyűségben is érzi, hogy van igaz Isten, aki nem szolgaságot, hanem gyermeki engedelmességet kíván. Nem zsarnokoskodik, hanem megtart és igazgat. Nem veszi el az ember életét, hanem megtartja azt. Nem a világot akarja megsemmisíteni, hanem a világért Ő adja egyszülött Fiát. Éppen ez a nyilvánvaló különbség az idegen isten és az igaz Isten között: hogy az idegen isten mindent magának kíván, az igaz Isten mindent értünk ad; az idegen isten szolgálata pusztítás, az igaz Istené építés; az idegen isten vezetése alatt vadabbak, gyűlölöbbek lesznek az emberek, az igaz Isten vezetésével jobbak, békésebbek, áldottak; az idegen isten a történelem bizonyosága szerint kiábrándít, megcsal, összeomlik, az igaz Isten lelki gyönyörűséget ad, Magához emel és örökké uralkodik. Olyan ez a különbség, amelyet áthidalni nem lehet; itt nincs középút. „Vagy az egyiket gyűlöli és a másikat szereti; vagy az egyikhez ragaszkodik és a másikat megveti.” Közel kétezer éve élesebben látszik ez az ellentét, mert a világ ezóta is fut idegen istenek után, pedig itt járt testben az egyszülött Fiú, aki szeretetet tanított, feltámadása után békeséget hirdetett és azóta is minden Benne hívőt az igaz Istennel való boldogsághoz vezet.

A bibliából két kép elevenedik meg előttem. Az egyik kép: Az öreg Józsué élete végén magához hívhatja az egész népet és hivatkozva az igaz Isten hatalmas cselekedeteire, amelyeket szemök láttára cselekedett, felhívja a népet, hogy válasszon az igaz Isten és a pogány istenek között. A nép pedig felel: „Távol legyen, hogy elhagyjuk az Urat, szolgálván idegen isteneknek“ (Józs 24, 15k). A másik kép: Krisztus, amidőn elhúzódnak Tőle sokan, felteszi a kérdést tanítványainak: „Ti is el akartok menni?“ És hangzik a bizonyoságtévő válasz Péter ajkáról: „Uram, kihez mennénk?“ Örök életnek beszéde van Tenálad“ (Ján 6, 67k).

Hogy az örök életnek beszédét mindenkor hallhassuk és ennek alapján az örök élet részesei legyünk, tartsuk meg az első parancsolatot: „Ne legyenek neked idegen isteneid!“

Erdős Károly.

Különlenyomat az Igazság és Élet 1941. évi 6. számából.

Ára : 10 fillér

Városi nyomda, Debrecen, 1941—1364

